

ANALI Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku	Sv. 22	Str. 93-113	Osijek, 2006.
	Primljeno na sjednici Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju 5. listopada 2006.		

UDK: 681.816.6(091)(497.58)

Izvorni znanstveni rad

BOŽIDAR GRGA*

PODACI O HARMONIJIMA U DALMACIJI

Autor rada iznosi kronologiju i način prikupljanja podataka o harmonijima od 1971. do 1975. godine na području Dalmacije sa zaleđem i otocima. Prikupljene je podatke usustavio prema lokalitetima tako da je vidljiva rasprostranjenost harmonija na tom području u sedamdesetim godinama prošlog stoljeća. Komentira činjenicu da je broj zatečenih harmonija impozantan te zaključuje da je to glazbalo imalo snažan utjecaj na glazbenu praksu na našim prostorima u drugoj polovici XIX. stoljeća i u XX., sve do pojave suvremenih elektroničkih glazbala. Harmonij je pospješio promjene u liturgijskoj glazbenoj praksi, a osobito u ruralnim sredinama u kojima je tradicionalni način pjevanja bio jače ukorijenjen. Harmonij je poboljšao interpretaciju i pomogao širenju repertoara, ali je istodobno utjecao na zapostavljanje tradicionalne glazbene baštine i pripomogao izjednačavanju repertoara, odnosno globalizaciji glazbene prakse.

***Ključne riječi:** harmonij, Deutschmann Jakob (Wien), Erhatic Branko (Križevci), Heferer Mihael (Zagreb), Majdak Milan (Zagreb), Šalat Dragutin (Karlovac)*

Popis glazbala u Hrvatskoj s težištem na orguljama

Od 1971. do 1975. godine Republički zavod za zaštitu spomenika kulture Socijalističke Republike Hrvatske, na poticaj akademika Ladislava Šabana organizirao je popis orgulja i ostalih glazbala na području Hrvatske. Cilj je bio evidentirati prvenstveno orgulje, odnosno prikupiti osnovne podatke o svakom instrumentu, opisati stanje, navesti stupanj izvornosti kod povijesnih glazbala, izraditi fotodokumentaciju i provesti kategorizaciju radi zaštite vrijednih primjeraka i njihova uvrštavanja u spomenike kulture (danas pokretna kulturna dobra). Plan je bio ambiciozan. Zbog uistinu velikog terena, podijelili smo Hrvatsku na dva dijela: sjever i jug. Južni je dio obuhvaćao Liku, priobalje sa zaleđem i otoke, uključujući i Kotorski zaljev u Crnoj Gori, što je dogovoreno na razini republičkih zavoda za zaštitu spomenika kulture dviju republika. Ladislav Šaban predvodio je radnu ekipu

* Božidar Grga, prof., 22000 Šibenik, Mosečka 7., nastavnik glazbe u mirovini, organolog, suradnik Ministarstva kulture i vještak za povijesne orgulje.

na sjevernom području (Gorski kotar i sjevernije), dok sam ja bio zadužen za istraživanja na južnom području.

Morali smo u što kraćem roku prikupiti što više podataka, što praktično znači da smo u prosjeku jedne orgulje obrađivali 90 minuta. Stoga nije bilo vremena za evidenciju drugih glazbala osim orgulja. Ako je neki glasovir ili harmonij bio posebno zanimljiv, napravili bismo osnovne zabilješke, no sve je to bilo tek spominjanje uz poneku usputnu natuknicu. Danas su te natuknice dragocjene i kamo sreće da smo ih napravili više.

Prikupljeni podaci o harmonijima potječu uglavnom iz ankete koja je bila provedena prije svakog obilaska terena. U anketnom listiću župnici su odgovarali na nekoliko pitanja vezana uz orgulje, a jedno usputno pitanje bilo je, postoji li u crkvi ili nekom drugom sakralnom prostoru harmonij i je li ispravan. Upitnik je bio upućen na adrese svih župnih ureda na planiranom području, a u prosjeku je odgovaralo 60 do 70 posto anketiranih.

Vrlo mali broj podataka potječe iz uvida u sam instrument. Tome su dva razloga:

- nije bilo vremena za pregled zatečenih harmonija i
- obilazili smo samo crkve koje su posjedovale orgulje.

Rezultati istraživanja

Podaci o orguljama usustavljeni su i pohranjeni u Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, dok će usput prikupljeni podaci o harmonijima (jedan dio) tek sada ugledati svjetlo dana. Ovaj je rad ilustrativnog karaktera i mogući je pokretač budućih temeljitijih istraživanja koja će kad-tad uslijediti jer nedvojbena je činjenica da je harmonij bio (i još je) vrlo rasprostranjen i da je bez sumnje utjecao na glazbeni život na našim prostorima, posebno u liturgijskoj glazbi.

Područje obrađeno u ovom radu obuhvaća sljedeće biskupije i nadbiskupije: Kotorsku, Dubrovačku, Hvarsku, Splitsko-makarsku, Šibensku i Zadarsku, a uključeni su i neznatni dijelovi Krčke biskupije i Riječke nadbiskupije jer se područja istraživanja nisu uvijek poklapala s granicama biskupija.

Ako objedinimo podatke iz anketa, terenska istraživanja 1971., 1972. i 1975. godine i podatke iz kasnijih obilazaka, u navedenom području evidentirano je 189 harmonija u 136 naselja. Navedeni broj harmonija nije konačan, iz dva razloga:

- a. Iako su anketom obuhvaćene sve župe i samostani, 30 do 40 % odgovora (povratnih informacija) nije stiglo.
- b. Na terenu smo obilazili samo one crkve koje su posjedovale orgulje. Nije bilo vremena za druga glazbala.

Iz navedenog proizlazi opravdana procjena da je realan broj harmonija na ovom području oko 230. Ti imponantni brojevi dokazuju da smo ukorak pratili europska zbivanja.

Doprinos harmonija glazbenoj praksi

Harmonij je glazbalo s tipkama koje kao izvor zvuka koristi slobodno titrajuće jezičce. Nakon faze usavršavanja koja se odvijala tijekom prve polovine XIX. stoljeća, stvoren je vrlo praktičan instrument s mnogim dobrim odlikama: pristupačan je po cijeni, relativno je lagan, ton mu je uvijek stabilan, ne kviri se često, lako se održava i dosta je otporan na različite uvjete (osim velike vlage i direktne izloženosti visokim temperaturama). U drugoj polovini XIX. stoljeća dolazi do serijske proizvodnje i široke ponude različitih tipova po namjeni, veličini, broju registara, kvaliteti zvuka te po obliku i obradi kućišta. Tako je tržište nudilo harmonije u rasponu od jednog registra s manualom malog opsega do imponantnih harmonija s tri manuala i pedalom u raskošnom kućištu.

Harmonij ima tipičnu boju i kvalitetu tona, što ga čini prepoznatljivim solističkim i pratećim glazbalom s tipkama. Kako se dobro slaže s ljudskim glasom, koristi se za uvježbavanje pjevačkih zborova, a k tome, po tonskim je odlikama vrlo prikladan za sakralnu glazbu. Zahvaljujući tim osobinama, harmonij je osvojio svaku značajniju gradsku i seosku crkvu. Bio je on skromna, ali vrlo praktična zamjena za skupe orgulje koje su tada bile, a i danas su pristupačnije ekonomski razvijenim sredinama, manjim i većim gradovima, odnosno značajnijim crkvama i samostanima.

Nedvojbeno je da je tijekom razdoblja od stoljeća i pol taj instrument (uz druge faktore) pridonio mnogim promjenama u liturgijskoj glazbenoj praksi, napose u manjim sredinama s izraženom tradicijom. Do tada uobičajeno jednoglasno i dvoglasno pjevanje u tercama dobiva harmoniziranu instrumentalnu pratnju, a postupno su u bogoslužju sve prisutniji višeglasni harmonizirani tradicionalni napjevi, ali i novokomponirani. Temperirana ljestvica dopire u krajeve gdje je nikada nije bilo. Sve se više proširuje repertoar liturgijskih napjeva i poboljšava način izvedbe u smislu interpretacije. Sigurno je da takav napredak ne bi bio moguć bez harmonija ili bi bio znatno sporiji. Kako vidimo, fenomen globalizacije nije od jučer.

Današnja nastojanja usmjerena su k oživljavanju tradicije i ponovnom otkrivanju vlastitog identiteta. Mnogi su znanstveni radovi posvećeni oživljavanju tradicionalnog pučkog pjevanja, a javnost sa zanimanjem prati ta nastojanja. To nisu samo naše težnje; one su vrlo prisutne i u Europi, čiji smo i mi nerazdvojivi dio.

Umjesto zaključka

Sjećam se dojmova od prije tri desetljeća, iz vremena kada smo obilazili crkve radi evidencije glazbenog instrumentarija. Nailazili smo pretežno na vrlo zapuštene

instrumente, kako orgulje tako i harmonije. Tada smo za zatečeno stanje mogli okriviti veliko siromaštvo naših župa iako je krivica ležala dobrim dijelom na nebrizi i neznanju. Danas je materijalno stanje većine župa znatno bolje i vrijeme je da se svi počnemo odgovornije ponašati prema zatečenom glazbenom instrumentariju u svojim crkvama i samostanima.

Pitanje je koliko je evidentiranih harmonija preživjelo zadnjih 30 godina. Krajnje je vrijeme da im posvetimo veću brigu i da ih sačuvamo i obnovimo jer je klasični harmonij neponovljiva vrijednost. Bojim se da bi taj instrument mogao biti u bliskoj budućnosti posve potisnut od suvremenih elektroničkih tvorevina koje imaju mnoge privlačne prednosti unatoč kratkom vijeku trajanja.

U Šibeniku 14. svibnja 2006.

Podaci o harmonijima¹

1. **Bagalovići** (ST) 1/75, ž.c. Gospe Karmelske posjeduje harmonij *HAFNER* kupljen u zagrebu 1970. godine.²
2. **Bast – Baška Voda** (ST) 1/71, ž.c. Uznesenja BDM posjeduje pedalni harmonij nabavljen 1939.
3. **Baška Voda** (ST) 1/71 crkva sv. Nikole posjeduje harmonij.
4. **Benkovac** (ZD) 1/72, ž.c. Male Gospe posjeduje harmonij nabavljen 1925. g.
5. **Betina** (ŠI) 1/72, župna crkva sv. Franje Asiškog posjeduje stariji harmonij radionice *KÖHLER* kupljen od Gluhonijemog zavoda u Zagrebu god. 1951.
6. **Biograd na Moru** (ZD) 2/72, ž.c. sv. Stošije, mali harmonij opsega 1A-e³. Tvrtka: *S. A./ D. G. TUBI/ LECCO .../ ITALIA*. Registri: Diapason 8', Clarino (Espressione).
7. **Bol** (HV) 2/71, Dominikanska crkva posjeduje harmonij radionice *MILAN MAJDAK – ZAGREB*.
8. **Cavtat** (DU) 1/71, ž.c. sv. Nikole posjeduje harmonij.
9. **Cavtat** (DU) 1/71 samostan sestara Kćeri Milosrda posjeduje harmonij.
10. **Čara** (DU) 1/75, ž.c. sv. Petra ap. posjeduje stariji harmonij radionice *R. PAJKR & SPOL/ HRADEC KRA...VE*. Ima jedan manual i 12 registara (vjerojatno povlačnica).
11. **Čvrljevo** (ŠI) 1/75, župa posjeduje dva harmonija:
  - a. u crkvi sv. Marka u **Viniovcu Gornjem**
  - b. u kapeli sv. Mateja u **Čvrljevu**

¹ Zbog preglednosti teksta korištene su sljedeće kratice:

- Dva slova u zagradi znače biskupiju (ST), (DU), (ZD) itd.

- 1 znači da je podatak dobiven putem ankete.

- 2 znači da je harmonij viđen pri evidentiranju orgulja ili pri obilasku crkve nekim drugim poslom.

² Nastojao sam poštovati formulacije odgovora kako su napisani u anketnim listićima.

12. **Dicmo Gornje** (ST) 1/75, ž.c. sv. Jakova apostola posjeduje stariji harmonij radionice *J. HROMADKA & SOHN – TEMESVAR*, ima 10 registara.
13. **Dobrinj** (KK) 2/72, ž. c. sv. Stjepana prvomuč. posjeduje harmonij s raznobojnim donjim tipkama, tvrtka *I. Lenarčić & Co./ Patent/ VRHNIKA*, opseg ${}^2H-b^3$. Bilo je 6 manubrija.
14. **Dol** (HV) 1/71, ž.c. sv. Mihovila posjeduje harmonij.
15. **Dolac Donji** (ST) 1/75, ž. c. sv. Martina posjeduje harmonij.
16. **Doli Zaton** (DU) 1/71, kapela Marijina Uznesenja, posjeduje harmonij.
17. **Doli Zaton** (DU) 1/71, ž.c. sv. Petra i Pavla posjeduje harmonij.
18. **Donje Selo** (ST) 2/71, Ž.c. sv. Martina b. posjeduje derutni harmonij od 5 registara radionice *ŠALAT*.
19. **Drašnice** (ST) 1/71, ž.c. sv. Jurja muč. posjeduje harmonij.
20. **Drvenik Mali** (ST) 1/71, ž.c. sv. Jurja muč. posjeduje mali polovni harmonij.
21. **Dubravka** (DU) 1/75, ž.c. sv. Nikole posjeduje harmonij iz 1941. godine.
22. **Dubrovnik** (DU) 2/75, crkva sv. Frane (mala braća) posjeduje 2 harmonija i jedan «gluhi», samo za vježbanje.
  - a. Stariji harmonij tvrtke *J. DEUTSCHMANN/ K.K. Hof. Orgelbauer/IN WIEN*. Lijevo i desno od tog natpisa još su dva natpisa u obliku pečata: lijevo *DEM VATERLAENDISCHEN GEWERBFLEISSE/ SILBERNE MEDAILLE 1835 1839/ AUSSTELLUNG MDCCCXXXV*, desno *DEM VATERLAENDISCHEN GEWERBFLEISSE/ GOLDENE MEDAILLE 1845/ AUSSTELLUNG MDCCCXXXV*. Opseg manuala je ${}^1C-C^4$, jedan registar. Vjerojatno postoji mogućnost pojačavanja i stišavanja tona.
  - b. Pedalni harmonij s 2 manuala.
  - c. Klavijatura na 4 noge s poklopcem i stalkom za note, služila novcima u samostanu na Badiji za poduku u sviranju orgulja i harmonija.
23. **Dubrovnik** (DU), 2/75, katedrala Marijina Uznesenja posjeduje harmonij tvrtke *JAN TUČEK/ ZALOŽENO r. 1869*.
24. **Dubrovnik** (DU) 2/75, ž.c. sv. Križa posjeduje mali harmonij firme Kotykiewich.
25. **Duće** (ST), dva su harmonija:
  - a. 1/71, župna kapela sv. Josipa (Rogač-Duće) posjeduje harmonij.
  - b. 1/75, ž.c. sv. Antuna Pad. i Gospe od Snijega posjeduje stari harmonij.
26. **Gdinj** (HV) 1/75, ž.c. sv. Jurja muč. posjeduje noviji harmonij «KACIN».
27. **Gata** (ST) 1/75, ž.c. sv. Ciprijana posjeduje harmonij.
28. **Gornje Selo** (ST) 2/71, ž. c. sv. Ivana Krstitelja posjeduje mali harmonij radionice *Ditta Leonardo Chenna/ Torino/ Musiche-pianoforti-armonî*. Dispozicija: Espressione, 1 Flauto 8', 2 Clarino 8'.
29. **Gradac** (ST) 2/71, ž. c. sv. Mihovila posjeduje harmonij s 2 manuala i pedalom, 21 manubrij. Radionica: *Udvari Kangszecyar/ Storzvasser F./ Budapest*.

30. **Grohote** (ST) 1/71, 2/71, ž.c. sv. Stjepana prvomuč posjeduje harmonij *A. B. SHASE ORGAN C. O./NOR. WALK.-OHIO No 13918*. Dispozicija: Dulciana 8', Bass coupler, Diapason 8', Flute 4', Salicional 8', Treble Coupler.
31. **Gruda** (DU) 1/75, ž.c. Presvetog Tojstva posjeduje trošni harmonij.
32. **Hvar** biskupski salon (HV) 2/71, 2/75, vrlo veliki harmonij, ima 3 manuala i pedal, 18 registara (2 reda drvenih svirala), radionica Kotykiewich, navodno je donesen iz Beča, iz carske kapele pred Prvi svjetski rat.
33. **Igrane** (ST) 1/71, ž.c. Gospe od Ružarija posjeduje veliki harmonij.
34. **Janjina** (DU) 1/71, 2/75, ž.c. sv. Vlaha posjeduje stariji harmonij opsega C-c⁴. Dispozicija: 1. ?, 2. Clarion, 3. Bourdon, 4. Percussion ou Cor anglais, Gran jeu, Expression, 5. Percussion ou Flute, 6. Clarinette, 7. Flageolet.
35. **Jelsa** (HV) 1/75, ž.c. sv. Fabijana i Sebastijana posjeduje harmonij.
36. **Jelsa** (HV) 1/71, svetište Gospe na Račiću posjeduje harmonij.
37. **Kaštel Novi** (ST) 1/75, župna crkva sv. Petra posjeduje 2 harmonija, u crkvi i u vjeronaučnoj dvorani.
38. **Kijevo** (ŠI) 1/75, ž.c. sv. Mihovila posjeduje harmonij.
39. **Komin** (ST) 1/71, crkva sv. Ante Pad. posjeduje harmonij.
40. **Komiza** (HV) 1/75, Župa sv. Nikole posjeduje 2 harmonija, u uredu i u Maloj crkvi.
41. **Korčula** (DU) 2/75, dominikanska crkva sv. Nikole posjeduje manji harmonij s dva registra opsega C-c⁴, nepoznate tvrtke.
42. **Krapanj** (ŠI) 1/06, franjevačka crkva sv. Križa posjeduje veliki harmonij s 2 manuala i pedalom u lošem stanju.
43. **Križišće** (RI) 2/72, ž. c. presvetog srca Isusova posjeduje mali harmonij radionice *Privilegiata Fabb: Italiana/ Di Harmonium/ Del Dott. Graziano Tubi/ Milano*. Registri: Flauto, Clarino (Espressione).
44. **Kruševo** (ZD) 1/72, crkva sv. Jurja muč. posjeduje ispravni harmonij radionice *FRANC JENKO*.
45. **Kuna** (DU) 1/71, crkva Gospe od Loreta posjeduje harmonij.
46. **Lopud** (DU) 2/71, ž. c. Gospa od Šunja posjeduje 2 harmonija; u crkvi i u župnom dvoru.
47. **Majkovi** (DU) 1/75, ž.c. Presvetog Trojstva posjeduje harmonij.
48. **Makarska** (ST), ž.c. sv. Marka posjeduje harmonij.
49. **Mandaljena** (DU) 1/75, ž.c. sv. Marije Mandaljene posjeduje 2 harmonija
  - a. *KOTYKIEWICZ – WIEN*
  - b. *ALOYS MAIER/ HOFLIEFERANT/ FULDA*
50. **Milna** (HV) 1/75, ž.c. Gospe od Blagovijesti posjeduje harmonij.
51. **Mirlović** (ŠI) 1/75 ž.c. Marijina Uznesenja posjeduje neispravni harmonij novijeg datuma.
52. **Muč Gornji** (ST) 1/75, ž.c. sv. Petra ap. posjeduje harmonij radionice *KACIN*.

53. **Neorić** (ST) 1/75, ž.c. Svih svetih posjeduje harmonij.
54. **Nerežišća** (HV) 2/71, samostan sestara službenica Milosrđa posjeduje harmonij.
55. **Nin** (ZD) 1/72, ž.c. sv. Anselma muč. posjeduje harmonij radionice *I. LENARČIČ patent Vrhnika* nabavljen između 1900. i 1920. god.
56. **Novalja** (KK) 2/72, ž. c. sv. Katarine dj. i muč. posjeduje harmonij nabavljen 1956. g.
57. **Obrovac** (ZD) 1/72, crkva sv. Josipa posjeduje noviji harmonij.
58. **Okrug** (ST) 1/75, ž.c. sv. Karla Boromejskog posjeduje harmonij.
59. **Opuzen** (ST) 1/71, ž.c. sv. Stjepana prvom. posjeduje harmonij.
60. **Orašac** (DU) 1/71, ž.c. Pohoda BDM posjeduje harmonij rađen u Beču.
61. **Orebić** (DU) 1/75, franjevačka crkva Gospe od Anđela posjeduje harmonij.
62. **Plina-Stablina** (ST) 1/75, ž.c. Marijina Uznesenja posjeduje **2 harmonija**.
63. **Podaca** (ST) 1/71, ž.c. Gospe od Pohođenja posjeduje harmonij.
64. **Podgora** (ST) 1/75, crkva Svih svetih posjeduje 2 harmonija.
65. **Podgrađe** (ST) 1/71, ž.c. Uznesenja BDM posjeduje harmonij.
66. **Ponikve** (DU) 1/75, ž.c. sv. Ivana Krstitelja posjeduje harmonij.
67. **Potravlje** (ST) 1/75, ž.c. sv. Filipa i Jakova ap. posjeduje polovni harmonij nedavno nabavljen od *A. Jenka* u Ljubljani.
68. **Pražnica** (HV) 2/71, ž.c. sv. Ante op., veliki harmonij s dva manuala i pedalom radionice *Milan Majdak*. Dispozicija: Subbass 16', Kontrabass 16', Oktavbass 8', Principal 8', Bourdon 8', Flauta 4', Aeoline 8', Gamba 8', Vox coelestis 8'.
69. **Pridvorje** (DU) 1/75
  - a. ž.c. sv. Srđa i Baka muč. Posjeduje dva harmonija, 1 američkog i 1 europskog tipa
  - b. samostanska crkva sv. Vlaha posjeduje također jedan harmonij.
70. **Pučišća** (HV) 1/75, ž.c. sv. Jeronima posjeduje harmonij.
71. **Pupnat** (DU) 1/71, ž.c. Gospe od Snijega posjeduje dva harmonija:
  - a. radinica *Aloys Maier/Fulda*
  - b. radionica *B. Erhatic Križevci*, god. 1968.
72. **Primorski Dolac** (ŠI) 1/75, ž.c. sv. Ante Pad. Posjeduje **3 harmonija**; dva su u uporabi, jedan je u raspadu.
73. **Prugovo** (ST) 1/75, ž.c. sv. Ante Pad. posjeduje polovni harmonij.
74. **Račišće** (DU) 1/71, ž.c. sv. Nikole b. posjeduje harmonij izrađen 1970. u Križevcima.
75. **Raslina** (ŠI) 1/72, crkva Gospe od Zdravlja posjeduje noviji ispravni harmonij radionice *HOHNER*.
76. **Rijeka** (RI) 2/72, dominikanska crkva sv. Jeronima, harmonij s 2 manuala tvrtke *K. und K. Hof-Harmonium Fabrik/ Kotykiewich/ Wien*. Opseg C-c⁴. 14 registara.
77. **Rijeka** (RI) 2/72, ž. c. presvetog srca Isusovog, harmonij s dodatnom minijaturnom klavijaturom koja s pomoću samo jedne odabrane tipke uključuje akord. Opseg manuala je 1F-f³, 6 registara. Radionica *Berleth Budapest*.

78. **Rijeka (RI) 2/72**, salezijanska crkva sv. Antuna Pad. posjeduje harmonij s jednim manualom opsega ${}_1F-f^3$, s 13 registara.
79. **Rogotin n/N (ST) 1/75**, ž.c. Presvetog Trojstva posjeduje harmonij.
80. **Rogoznica k/Omiša (ST) 1/75**, ž.c. Marijinog Uznesenja posjeduje harmonij.
81. **Rogoznica k/Šibenika (ŠI) 2/75**, u vjeronaučnoj dvorani je harmonij radionice *R. Pajkr i C./ Wien*. Opseg manuala C-c³.
82. **Runović (ST) 1/71**, ž.c. Gospe Karmelske posjeduje harmonij.
83. **Runović (ST) 1/71**, kapela posjeduje harmonij.
84. **Senj (GS) 2/72**, ž. c. Uznesenja BDM posjeduje harmonij s jednim manualom opsega ${}_1F-f^3$ radionice *Wilcox & White/ Organ Co./ Meriden Conn*. Dispozicija: Viola, Melodia, Cello, Sub Bass, Octave Bass, Diapason Forte, Vox Humana, Octave Coupler, Piccolo, Trumpet, Flute, Diapason, Vox Jubiletta.
85. **Sinj (ST) 1/75**, crkva Čudotvorne Gospe Sinjske posjeduje 2 «obična» harmonija.
86. **Sitno Donje (ST) 1/75**, ž.c. Presvetog Trojstva posjeduje ispravni harmonij.
87. **Siverić (ŠI) 1/75**, ž.c. sv. Petra posjeduje harmonij.
88. **Slano (DU) 1/71**, ž.c. sv. Vlaha b. i muč. posjeduje harmonij.
89. **Slime (ST) 1/75**, ž.c. sv. Ivana Krstitelja posjeduje harmonij.
90. **Skradin (ŠI) 1/75**, nadžupsko-opatska crkva Porodenja BDM posjeduje harmonij radionice *DOTT. GRAZIANO TUBI/ LECCO (ITALIA)*. Ima 9 manubrija. Registri: Fagotto 16', Clarino 16', Basso 8', Flauto 8' (Tremolo, Sordina).
91. **Solin (ST) 1/75**, ž.c. Gospe od Otoka posjeduje harmonij.
92. **Split (ST) 2/75**, dominikanska crkva sv. Dominika, harmonij firme *PH. J. TRAYSER & CIE/ STUTTGART*. Registri: Burdon, Cor anglais, Flûte (Grand jeu, Forte).
93. **Split (ST), 2/75**, OFM Conv., crkva sv. Frane posjeduje harmonij tvrtke *ALEXANDRE ET FILIS/ INVENTEURS & FACTEURS/ 39, RUE MESLAY 39/ PARIS*. Na poklopcu utisnuto u bakru: *Exposition Universalle di 1885/ Medaille/ D' Honneur/ a/ Alexandre/ Pere & Fils*. Registri: Bourdon – Cor anglais, Flute – Clarinette (Forte, Expression) Opseg manuala je C-c⁴.
94. **Split (ST) 1/75**, crkva Gospe od Zdravlja posjeduje 3 klasična harmonija.
95. **Split (ST) 2/05**, Samostan sestara klarisa, stariji harmonij firme *Packard/ Piano Organ/ The Packard Co./ Fort. Wayne Indiana*. Kućište je pažljivo oblikovano. Opseg ${}_1F-c^3$. Dispozicija: po 3 8-stopna i 2 četiri-stopna registra u basu i sopranu. Stanje: djelomice u uporabi.
96. **Split – Poljud (ST) 2/71**, ž. c. Svete Trojice posjeduje harmonij s 2 manuala i pedalom radionice *Udvari Kangszecyar/ Stovasser F./ Budapest*. Dispozicija: 21 manubrij.
97. **Split Veli Varoš (ST) 1/75**, ž.c. sv. Križa posjeduje veliki stari harmonij.
98. **Splitska (HV) 1/71**, ž.c. Marijina Uznesenja posjeduje harmonij.

99. **Srednje Selo** (ST) 2/71, ž.c. Očišćenja BDM. U napuštenoj župnoj kući je harmonij u limenom kućištu radionice *INDIANA ORGAN*. Opseg manuala je C-c³.
100. **Stankovci** (ŠI) 1/72, ž. C. Marijina Uznesenja posjeduje harmonij radionice *PACKARD*.
101. **Staševica** (ST) 1/71, ž.c. sv. Anastazije posjeduje stariji harmonij s 3 registra.
102. **Stobreč** (ST) 2/71, ž.c. sv. Lovre muč. posjeduje američki harmonij sa 6 registara i mogućnošću transponiranja.
103. **Stomorska** (ST) 1/71, crkva sv. Nikole posjeduje harmonij.
104. **Ston Mali** (DU) 1/71, ž.c. sv. Antuna opata posjeduje harmonij nabavljen prije kratkog vremena.
105. **Ston Veliki** (DU) 1/71, ž. c. sv. Vlaha posjeduje harmonij
106. **Studenci** (ST) 1/71, ž.c. sv. Ilije pr. posjeduje harmonij.
107. **Sučuraj** (HV) 1/71, ž.c. sv. Jurja muč. posjeduje manji harmonij.
108. **Sumartin** (HV) 1/71, ž.c. sv. Martina posjeduje harmonij.
109. **Supetar** (HV) 1/71, kapela samostana časnih sestara, Sv. Nikola, posjeduje harmonij.
110. **Sušnjeвица** (PO) 1/72, ž. c. sv. Ivana Krstitelja posjeduje harmonij.
111. **Sutomišćica** (ZD) 2/ 03., ž. c. sv. Eufemije muč. posjeduje 2 harmonija na pjevalištu:
- a. harmonij u svirnom stanju s 8 manubrija (Forté, Sourdine, Cor Anglais, Expression, Dix Celeste, Flûte, Tremblant, Forté).
  - b. harmonij propao od crvotočine tvrtke Jan Tuček, jedan manual opsega C-c⁴, 15 manubrija bez sačuvanih zapisa registara.
112. **Sveti Kuzam**, općina Bakar, (RI) 2/ 00, crkva sv. Kuzme i Damjana, nešto stariji kombinirani jednomannualni harmonij s pretenciozno izrađenim visokim kućištem. Namijenjen je salonu. Opsega je C-f³, ima dva registra drvenih svirala i 3 igre jezičaca, ukupno 8 registara. Dispozicija: .1. Gedeckt 4' (drvene svirale), 2. Flauta 8' (drvene poklopljene svirale), Expression, Forte, 3. Hautbois 8' (red jezičaca), 4. Flageolet 4' (red jezičaca), Forte, 5. Clarinette (red jezičaca). Pogon je nožni. Stanje: djelomice u uporabi.
113. **Svinišće** (ST) 1/75, ž.c. Marijinog Uznesenja posjeduje harmonij.
114. **Šibenik** (ŠI) 2/06, ž.c. Bezgrešnog začeca BDM (u Crnici) ispravni harmonij radionice *IVAN KACIN iz Ljubljane*. Opseg manuala je C-c³. Ima dvije igre: Diapason 8' – Dolce 8' s podjelom na bas i sopran na tonovima h^o/c¹ i Flauta 4' (samo u sopranu).
115. 2/05, crkva Sv. Duha, noviji harmonij firme *SCHIEDMAYER/ Pianofortefabrik/ STUTTGART – ALBACH*. Karakteristike: dva manuala opsega C-f³, pedal opsega C-f¹, 22 registra (10+8+4). Radi upoznavanja suvremenijeg harmonija navodim potpunu dispoziciju.

I. manual:

Spotzflöte 2'

II. manual:

Gedackflöte 8'

Pedal:

Choralbass 4'

Flautino 2'	Gemshorn 8'	Bassflöte 4'
Gamba 8'	Aeoline 8'	Subbass 16'
Oboe 8'	Salicional 8'	Gedacktbass 16'
Oktave 4'	Zartflöte 4'	
Flöte dolce 4'	Fugara 4'	
Klarinette 16'	Quintflöte 1 1/3'	
Bordun 16'	Quinte 1 1/3'	
Prinzival 8'		
Hohlflöte 8'		

Spojevi: Manual Koppel II.:I., Pedalkoppel I.:P, Pedalkoppel II.:P

Stalne kombinacije: Forte I., Forte II., Pedal-forte, Mezzoforte I., Mezzoforte II., Ganzes Werk.

Ostala pomagala: Schwellwerk I., Schwellwerk II (stupaljke za pojačavanje i stišavanje i. i 2. manuala).

Pogon: električno puhalo.

Stanje: ispravan.

116. **Šibenik (ŠI) 2/06**, dominikanska crkva sv. Dominika posjeduje harmonij s kraja XIX. stoljeća radionice Mölzer Ant., Hořa Kutna (češka). Karakteristike: 1 manual, 1 red jezičaca (igra). Registri: Forte u basu, Sordino 8', Express(ione), Principal 8' (tako zvuči, nedostaje natpis), Tremolo, Forte u sopranu. Pogon je nožni. Stanje: popravljen 2003. godine.
117. **Šibenik (ŠI) 2/06**, samostan sestara dominikanki posjeduje harmonij radionice *Aloys Maier/ Hoflieferant/ Spaethe/ Fulda*. Opseg manuala C-c³. Dva manubrije: Forte, Forte, jedna igra (registar). Uznappedovala crvotočina, moguć je popravak.
118. **Šibenik (ŠI) 2/06**, franjevačka crkva sv. Frane (Conv.) posjeduje harmonij radionice *R. Metzner* :|: *Harmonium-Fabrik/ Leipzig-Plagwitz/ Aeolus Orgel/ Harmonium*. Opseg manuala: ₁F-f³. Dispozicija: Diapason Forte, 1. Viola 4', 2. Diapason 8', 3. Dulcet 8', Bass Coupler, Vox Humana, Treble Coupler, 4. Echo 8', 5. Melodia 8', 6. Vox Celeste 8', Principal Forte. Crvotočina uznappedovala. Instrument nije u uporabi. Obnova je moguća.
119. **Šibenik (ŠI) 2/06**, u župnom uredu Gospe van grada nalazi se stariji neispravni harmonij radionice *Reinhold Geipel Sohn/ Fleissen – Böhmen*. Opseg manuala je ₁F-f³. Dispozicija: 1. - ?, 2. Diapason. 3. -?, 4. Diapason Forte, 5. - ?, 6. Principal Forte, 7. Echo, 8. Melodia, 9. Wox Celeste.
120. **Šibenik (ŠI) 2/06**, katedrala sv. Jakova posjeduje malo zapušteni harmonij radionice *EGIDIO GALVAN/ Borgo – Valsugana/ (Trento)*. Opseg manuala je ₁F-f³ s mogućnošću transpozicije za tri polutona više i četiri niže od normalne visine. Podjela na bas i sopran je na tonovima e^o/f^o. Registri: 1. Ottava bassa, 2.

Forte II, 3. Principale basso 8', 4. Principale alto 8', 5.? Piano Principale alto?, 6. Forte I, 7. Ottava alta.

121. **Šibenik** (ŠI) 2/06, franjevačka crkva sv. Lovre nabavila je 1934. godine harmonij radionice: *S. A./ DOTT. COMM./ GRAZIANO TUBI/ PRIMA FASBBRICA ITALIANA/ DI ARMONIUMS/ (COMO) LECCO (ITALIA)/ 15 ONORIFICENZE/ DI I^o GRADO/ CASA FONDATA NEL/ 1860.* Karakteristike: Dva manuala opsega C-c⁴ s mogućnošću transponiranja za dva polutona više i niže. Dispozicija: Bordone 16', Cornetta 4', Principale 8' (Espressione, Accoppiamento) Oboe 8', Melodia 8' (Tremolo8'). Pogon nožni. Stanje: harmonij je zapušten, s uznapredovalom crvotočinom i izvan uporabe. Restauracija je moguća.
122. **Šibenik** (ŠI) 2/06, Samostan svete Luce, benediktinke, posjeduje 3 harmonija:
- a. Stariji putni harmonij radionice *Jan Tuček iz Kutne Hoře*, ima vrlo maleno kućište u obliku izdužene škrinjice koja se može držati na stolu, klupi ili, pak, na koljenima. Dimenzije kućišta: 735 mm (širina), 257 mm (dubina) i 186 mm (visina). Tipke su također vrlo kratke (bijele 97 mm, crne 64 mm). U prednju se stijenku umetne kratka željezna ručica za pokretanje mijeha, što čini lijeva ruka, dok desna prebire po klavijaturi normalnog opsega. Taj je «harmonet» opsega C-c³ i ima jednu igru (registar) ugodnog tona.
  - b. Stariji mali harmonij tvrtke *August Förster – Löbau I.S.*, Opseg manuala C-c³. jedan registar. Stanje: cjelovit, neoštećen, zapušten.
  - c. Stariji jednomalualni harmonij tvrtke *M. Hörügel/ Hof-Harmonium-Fabrik Hofliferant* s početka XX. Stoljeća. Opseg manuala 1F-f^3 , 8 registara, u ispravnom stanju, koristi se.
123. **Školjić** (Galevac) (ZD) 2/03, samostanska crkva sv. Pavla pustinjaka, franjevci glagoljaši, posjeduje 2 harmonija:
- a. stariji pedalni harmonij s dva manuala posve je propao i jako crvotočan. Ne zna se iz koje je radionice. Opseg manuala: C-e³, pedala C-d¹. Zanimljive su i neobične registarske komande, a bilo ih je 5 ili 6. Pogon je mjevoja nožni i ručni.
  - b. stariji mali harmonij s jednim registrom (igrom) opsega C-c³. Tvrtka: *DITTA LEHANDRO CHENNA/ TORINO/ MUSICHE PIANOFORTI ARMONI.* Pomicanjem klavijature lijevo i desno moguće je mijenjati visinu tona, pretpostavljam do dva polutona dublje i dva polutona više.
124. **Trogir** (ST) 1/75, samostanska crkva sv. Nikole (benediktinke) posjeduje harmonij s jednim manualom.
125. **Trogir** (ST) 1/75, zborna-opatska crkva sv. Lovre posjeduje harmonij radionice *JAN TUČEK.*
126. **Trpanj** (DU) 2/71, ž. c. sv. Ivana i Pavla posjeduje harmonij tvrtke *Kotykievich*, 13 manubrija.
127. **Trsteno** (DU) 2/71, ž. c. sv. Vida i Modesta posjeduje harmonij.
128. **Tučepi** (ST) 1/75, ž.c. sv. Antuna posjeduje harmonij.

129. **Tugare** (ST) 1/75, ž.c. Porodenja BDM posjeduje harmonij radionice *KOTYKIEWICZ – WIEN* nabavljen oko 1900. god.
130. **Turjaci** (ST) 1/75, ž. c. sv. Ante Pad. posjeduje harmonij nabavljen prije II. sv. rata.
131. **Ugljan** (ZD) 1/72, ž.c. sv. Ante Padovanskog posjeduje harmonij radionice *M. HEFERER* iz 1965. g.
132. **Ugljane** (ST) 1/75, ž.c. sv. Ante pad. posjeduje Jenkov harmonij iz 1970. g.
133. **Vela Luka** (DU) 1/71, 2/75, ž.c. sv. Josipa posjeduje harmonij firme *R. Pajkr & Co/ Wien*. Opseg F-f^{3} . Registri: Forte, Viola – Flúte, Diapason – Melodia, Vox Humana, Vox Jubillante, Forte.
134. **Vela Luka** (DU) 1/71, crkva Gospe od Zdravlja posjeduje harmonij.
135. **Vid** (ST) 1/75, ž.c. Blažene Djevice Marije od Snijega posjeduje harmonij u lošem stanju koji se ne upotrebljava.
136. **Viganj** (DU) 1/75, ž.c. sv. Mihovila Ark. Posjeduje 2 harmonija
  - a. Novi iz Križevaca, 1972.
  - b. Stari iz Beča, loš.
137. **Vir** (ZD) 1/72, ž. c. sv. Jurja posjeduje harmonij radionice *FRANCJENKO* iz 1938. g.
138. **Vis** (HV) 1/75, crkva Marijina Uznesenja posjeduje 2 harmonija.
139. **Vis-Privo** crkva frnjevacu conv. (HV) 2/75, posjeduje harmonij u lošem stanju radionice *DOTT. GRAZIANO TUBI/ LECCO (ITALA)/ N° 4579*. Opseg manuala: C-c⁴ s mogućnošću transponiranja.
140. **Vrboska** (HV) 1/71, 2/75, ž.c. sv. Lovre muč. posjeduje harmonij tvrtke: *ITALIA/ DOTT. GRAZIANO TUBI/ LECCO*. Opseg C-c⁴. Registri: Flauto, Clarinetto (Espressione)
141. **Vitaljina** (DU) 1/75, župna crkva sv. Spasa posjeduje mali harmonij.
142. **Vrlika** (ST) 1/75, dobio sam podatke za 3 harmonija:
  - a. ž. c. Gospe od Ružarija
  - b. filijalna crkva Maovice
  - c. filijalna crkva Ježević.
143. **Vrpolje Kninsko** (ŠI) 1/75, ž.c. sv. Jakova posjeduje neispravni harmonij radionice Jenko.
144. **Vrpolje Šibensko** (ŠI) 1/75, ž. c. Marijina Uznesenja posjeduje stariji harmonij s jednom igrom.
145. **Zadar** (ZD) 1/75, samostanska crkva sv. Mihovila, franjevci glagoljaši, posjeduje harmonij.
146. **Zaostrog** (ST) 1/75, franjevačka crkva Marijina Uznesenja posjeduje dva harmonija.
147. **Zaton Veliki** (DU) 1/71, ž.c. sv. Stjepana prvomuč. posjeduje harmonij rađen u Beču.
148. **Zmijavci** (ST) 1/71, ž.c. Svih Svetih posjeduje harmonij.
149. **Živogošće** (ST) 1/75 franjevačka crkva sv. Križa posjeduje harmonij.

150. **Žrnovica (ST) 2/71**, ž.c. Uznesenja BDM posjeduje harmonij.

151. **Žuljana ((ST) 1/71**, ž.c. sv. Martina b. posjeduje harmonij.

Kotorski zaljev

152. **Budva, 2/75**, nadžupna crkva sv. Ivana Krstitelja, mali harmonij radionice *SA/ DOTT. COMM./ PRIMA FABBRICA ITALIANA/ DI HARMONIUMS/ (COMO) LECCO (ITALIA)/ DI I° GRADO/ CASA FONDATA NEL/ 1860*. Nije zabilježen opseg ni broj registara (vjerojatno samo 2).

153. **Djenovići, 1/75**, Don Ivan Balić u anketi je odgovorio da crkva u Djenovićima posjeduje neispravan harmonij.

154. **Dobrota, 2 harmonija:**

a. 1/75, crkva sv. Eustahije, harmonij radionice *DOLZAN*.

b. 2/75, crkva sv. Eustahije, harmonij radionica *PACKARD/ Fort Wayne, Ind. U.S.A.* Opis: 1 manual opsega F-f^3 , podjela na bas i sopran $\text{e}^{\circ}/\text{f}^{\circ}$.

Dispozicija: Diapason 8'   Melodia 8'

Dulcet Bass 8'   Dulcet Treble 8'

Viola 4'   Flute 4'

Violina 4'   Flutina 4'

Sharp Angelica 2' (u basu)

Pipe Diapason 8'

155. **Perast 2/75**, crkva Gospe od Škrpjela, posjeduje mali harmonij s jednom igrom opsega F-f^3 .

156. **Prčanj, 2/75**

a. CRKVA sv. Nikole, harmonij firme *Ph. J Trayser & Comp./ STUTTGART. Br. 29759*. (Medalje: München 1854., London 1862., New York 1868., Paris 1867.) Opseg C-c^4 . Registri: Sourdine – Flûte 8', Bourdon – Clarinette 16', Tremblant sopr.

b. 1/75, župna crkva sv. Marije posjeduje harmonij.

157. **Sušanj 1/75**, crkva sv. Marije posjeduje noviji harmonij.

158. **Sutomore 1/75**, crkva sv. Marije posjeduje harmonij novijeg datuma.

159. **Škaljari 1/75**, ž.c. Gospe od Snijega posjeduje «s donjim i gornjim registrima (vjerojatno 2 manuala) i pedalima za noge kao što imaju orgulje». Znači, harmonij s dva manuala i pedalom.

160. **Tivat 1/75**, Otok Gospe od Milosti, harmonij dobiven od Caritasa 1973 g., na anketu je odgovorio P. Edomir Ciko, čuvar Svetišta Gospe od Milosti.

Radionice

Poslije popisa harmonija potrebno je napraviti kratak pregled radionica čiji su instrumenti zabilježeni u ovome radu. Imena radionica za izradu harmonija uzeo sam iz anketnih listića kad su bile navedene ili sam prepisao s instrumenata koje sam osobno vidio. Neke su se radionice bavile samo gradnjom harmonija, ali su isto tako

harmoniji često građeni u radionicama za izradu orgulja ili, pak, glasovira. U popisu ima i radionica iz Hrvatske (br. 5, 11, 23, 30).

1. Alexandre et Filis, Paris (Francuska)
2. Berleth, Budapest (Mađarska)
3. Chenna Leonardo, Torino (Italija)
4. Deutschmann J./ K.K. Hof. Orgelbauer/IN WIEN
5. Dolzan (Angelo?), Trieste? (Italija)
6. Erhatic Branko, Križevci (Hrvatska)
7. Förster August, Löbau I.S. (Njemačka)
8. Galvan Egidio, Borgo Valsugana – Trento (Italia)
9. Geipel Reinhold Sohn, Fleissen – Böhmen (Češka)
10. Hafner ?
11. Heferer Michael, Zagreb (Hrvatska)
12. Hohner
13. Hörügel M., Wien?, Hof – Harmonium – Fabrik
14. Hromadka J. & Sohn, Temesvar ?
15. Indiana Organ (SAD)
16. Jenko Franc, Ljubljana (Slovenija)
17. Kacin Ivan, Ljubljana (Slovenija)
18. Kangszecyar Udvari, Storvasser F., Budapest (Mađarska)
19. Köhler ?
20. Kotykiewitz Theofil, Wien (Austrija)
21. Lenarčič I., Vrhnika (Slovenija)
22. Maier Aloys, Fulda (Njemačka)
23. Majdak Milan, Zagreb (Hrvatska)
24. Metzner R., Leipzig-Plagwitz (Njemačka)
25. Mölzer Antonin, v Hoře Kutné (Češka)
26. Packard, Fort Wayne Indiana (SAD)
27. Pajkr R. & Spol/Co, Wien (Austrija)
28. Schiedmayer, Stuttgart-Albach (Njemačka)
29. Shase A. B., Nor. Walk-Ohio (SAD)
30. Šalat Dragutin, Karlovac (Hrvatska)
31. Tubi Graziano, Lecco/Milano (Italia)
32. Trayser Ph. J. & Cíe, Stuttgart (Njemačka)
33. Tuček Jan, Hořa Kutna (Češka)
34. Wilcox & White, Meriden Connecticut (SAD)

Data on Harmoniums in Dalmatia

S u m m a r y

The author reports on chronology and data assembling methods of harmoniums in the period from 1971 to 1975 in Dalmatia including the hinterland and islands. The assembled data were systematized according to localities as to trace the harmoniums spread on that area in the seventies of the last century. He comments on the fact that the number of the found harmoniums is striking and concludes that this instrument has had a strong influence on musical practice in this region in the second half of the 19th and in the 20th centuries up to the emergence of modern electronic instruments. The harmonium hastened the changes in liturgical musical practice and especially in rural areas where a traditional way of singing had been deep-rooted. The harmonium improved the interpretation and helped repertoire spread but at the same time it had impact on neglecting traditional musical legacy and contributed to repertoire equation, i.e. musical practice globalization.

Key words: harmonium, Deutschmann Jakob (Vienna), Erhatic Branko (Križevci), Heferer Mihael (Zagreb), Majdak Milan (Zagreb), Šalat Dragutin (Karlovac)

*Harmonij radionice Graziano Tubi, Milano (Italija)
Lokacija: Šibenik, samostan sv. Lovre, harmonij je kupljen 1934. godine
Stanje: Cjelovit, posve zapušten
Opaska: Na žalost, česta slika*

Detalj malog harmonija iz samostana benediktinki u Šibeniku

*Harmonet (mali harmonij) koji je predviđen za putovanja, vjerojatno je takva veličina pogodovala učiteljima glazbe
Radionica: Jan Tuček, Hořa Kutna (Češka)
Lokacija: Šibenik, samostan sv. Luce (benediktinke)
Stanje: Ispravan i dobro očuvan
Opaska: Ovo je jedini minijaturni harmonij koji sam vidio. Veličina je 735 x 257 x 186 mm (visina)*

*Fisharmonika radionice Jacob Deutschmann, Beč (Austrija), izrađena sredinom 19. stoljeća
Lokacija: Dubrovnik, franjevački samostan Male braće
Stanje: Cjelovit, dosta dobro očuvan, izvan funkcije, restauracija je moguća
Opaska: Instrument svakako treba zaštititi kao dragocjeno pokretno kulturno dobro*

Fisharmonika iz franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku (poklopac otvoren)

*Harmonij radionice Antonin Mölzer Hořa Kutna (Češka) izrađen krajem 19. stoljeća
Lokacija: Šibenik, crkva sv. Dominika
Stanje: Cjelovit, dobro očuvan, djelomice u funkciji*

*Harmonij radionice Packard, Fort Wayne, Indiana (SAD), vrijeme gradnje? (kraj 19. st.?)
Lokacija: Split, samostan sestara klarisa
Stanje: Dobro očuvan, u funkciji*

*Veliki jednomannualni kombiniran harmonij s 3 igre jezičaca i dva registra orguljskih svirala
Radionica: Nepoznata (Kotykiewitza?), građen krajem 19. ili početkom 20. stoljeća
Lokacija: Crkva sv. Kuzme i Damjana u mjestu Sv. Kuzam kod Bakra
Stanje: Cjelovit, djelomice u funkciji, potrebna je obnova
Opaska: Instrument je više za salon nego za crkvu. Impozantno visoko kućište vrlo je skladno i pažljivo oblikovano*

Suvremeni harmonij radionice Schiedmayer, Stuttgart – Albach (Njemačka)

Lokacija: Šibenik, crkva Sv. Duha

Stanje: Cjelovit, u dobroj funkciji

Opaska: Harmonij ima dva manuala i pedal, zrak se tlači samo pomoću električnog puhala

Manuali Schiedmayerovih orgulja u crkvi Sv. Duha u Šibeniku